

Zaterdag 12 februari 1916 – ochtendeditie

Parijs, 11 februari. Avondcommuniqué: In België heeft het vuur van ons veldgeschut een vijandelijke fort zwaar beschadigd en opslagplaatsen van munitie bij het kanaal van Passendale tot ontploffing gebracht.

Londen, 11 februari. Engels stafbericht: Mijnontploffingen op verscheidene punten en geschutvuur bij Loos en Ieper.

De Hamburger Nachrichten meldt, dat burgemeester Max van Brussel, die nog altijd in Duitsland geïnterneerd is, binnenkort vrijgelaten zal worden, en dat hij vergunning zal krijgen om zich in Zwitserland te vestigen.

Over “het wetenschappelijk leven in gemarteld Leuven” bevat Vrij België een artikel van Th., waaruit wij het volgende overnemen:

Leuven inzonderheid, het zo zwaar beproefde, heeft in het jaar 1915 heel wat rijp en keurig werk geleverd: laat morgen het zwaard in de schede gaan, en de kleurige zijden banieren van onze jongensgilden terug ontplooid worden in de optocht van een hernieuwde Halle naar een herbouwde Sint-Pieterskerk, dan ligt er een mooi pakje druks klaar, waarmee het studentenvolk alvast kan beginnen

Belgische diamanthandel.

Naar wij vernemen heeft gisteravond te Scheveningen een vergadering plaats gehad van leden van de Antwerpse diamantclub, onder voorzitterschap van de directeur der Banque Générale Belge, de heer Kahn.

Er werd een commissie van 40 leden benoemd om het bedrag te schatten dat ieder zal hebben te betalen na afloop van het Belgisch

moratorium. De schulden die dan nog niet voldaan zijn, zullen nog zes maanden worden opgeschort.

Zaterdag 12 februari 1916 – avondeditie

Belgische-Limburgse grens.

Men meldt ons, dat de Belgisch-Limburgse grens, die sedert verleden week woensdag voor het personenverkeer gesloten was, weer geopend is.

Belgische vluchtelingen.

Deze week zijn weer vele Belgische gezinnen uit de grensstrook naar Zeeuws-Vlaanderen getrokken, vooral naar Sas-van-Gent.

Ongeveer twee maanden geleden hebben wij aan de Parijse *Matin* een bericht ontleend over een zaak, die in Belgische kringen te Parijs groot opzien baarde. Zij betrof Belgen, die zich, men zal het zich herinneren, hadden schuldig gemaakt, zo was de voorstelling van de *Matin*, aan een zeer laakbare handel in Belgisch bankpapier. Naar wij thans in de *Echo belge* lezen zijn drie van de vier in hechtenis genomen Belgen in vrijheid gesteld en is het weinig waarschijnlijk, dat de hechtenis van de vierde Belg gehandhaafd kan worden. Volgens de *Echo belge* was de zaak geenszins zo ernstig als men uit de overdreven en ongunstige voorstelling, die de Parijse pers er van gaf kon opmaken.

De Franse bladen tonen veel belangstelling voor Georges Guynemer, de eenentwintigjarige Franse vlieger die dezer dagen in een officieel Frans communiqué van de krijgsverrichtingen eervol vermeld is. Guynemer, die steeds een eendekker gebruikt, waarbij hij tevens zelf

het machinegeweer bestuurt, heeft officieel reeds vijf Duitse vliegtuigen naar beneden geschoten. In zeven maanden is deze jeugdige vrijwilliger, die vijfmaal door verschillende keuringscommissies afgekeurd is, omdat hij, naar zijn lengte gerekend, te weinig woog, van gewoon soldaat sergeant geworden, en heeft een militaire medaille, het legioen van eer en het oorlogskruis met vier palmen verdiend.

Toen de oorlog uitbrak studeerde Guynemer te Parijs. Hij heeft zich toen terstond als vrijwilliger aangemeld en werd naar Pau gezonden om er zich als vlieger verder te bekwamen, want in het geheim had de jongen reeds vroeger gevlogen, tegen de zin van zijn vader, die deze sport voor zijn zoon te gevaarlijk vond. Zijn grootmoeder, zo weet het Journal te vertellen, had de jonge student geld gegeven om te leren vliegen. Zij heeft aan een redacteur van het Journal verteld, dat haar kleinzoon een heel aardige bescheiden jongen was. Eens toen hij bij haar op bezoek kwam, zegde het oude dametje, dat heel slecht begint te zien: Jongen, heb je daar nu een vlek op je jas gemaakt? – Neen, grootmoeder, antwoordde de kleinzoon, dat is het legioen van eer.

Natuurlijk prijkt het portret van de moedige vlieger in het Journal: een tengere, lange jongen, met een aardig gezicht.

Memoranda (KVdW).

Brussel, 1 februari.

Een man der wetenschap, iemand die niet gewoon is in het ijle te redeneren en zich gaarne rekenschap geeft zo van de eigen gevoelens als van andermans meningen, bekent mij, als vertrouwelijk:

“Rechttuit gezegd: ik kan niet meer “weltgeschichtlich” denken ...”

Diezelfden dag ontmoet ik Herman Teirlinck, en deze meent: "Ik weet niet, maar het is of het de tijd zou zijn om eens zijn zolder op te ruimen ..."

- Twee zeer verschillende wijzen om ongeveer hetzelfde te zeggen, eenzelfde gewaarwording uit te drukken - gewaarwording zonder spontaneïteit, en die knaagt als een slepende maagziekte, en die drenst als een ziek kind; het gevoel bijna dat wij van het wereldgebeuren als afgesloten zijn, dat wij er niet meer bij behoren, dat wij er niets meer van te vernemen krijgen dan nu en dan een zouteloos kluijfe, juist wat men kwijt wil zijn, en dat wij trouwens ontvangen op lusteloosheid: indruk die vals is natuurlijk, die ons tegen onszelf verstoort telkens als wij er bij denken aan onze soldaten aan de IJzer, de edelste onder de soldaten, maar ook de onbaatzuchtigste (ik bedoel: als legergeheel, met de gedachte die dat leger bezielt); indruk die vals is tevens, omdat wij immers genoeg van het slagveld vernemen, ook bij gebrek aan Franse en Engelse kranten, om er onze nationale trots niet bij te verliezen, en zelfs kunnen achten er een reëler, een betrouwbaarder beeld van te krijgen dan de bondgenoten van België, waar wij immers het nieuws hebben uit de Hollandse kranten die geen zelfverblindingsvermogen kennen, en van de Duitse die ons onderscheidingsvermogen (en het is in Belgische ogen hun verdienste) hebben verscherpt. Mogen wij het er trouwens niet voor houden dat, zodra er van vrede sprake zal kunnen zijn, de positie van België één der brandpunten van de belangstelling zal worden, en dat, die vrede eenmaal gesloten, ons land op rechtskundig en sociaal gebied een actie zal voorbehouden zijn, waar wij ons van nu af aan heel goed kunnen indenken zonder verder over onze toekomst te hoeven profeteren? Zodat er zeer zeker geen reden bestaat om te oordelen dat wij uit de oorlog zouden geschakeld zijn, en buiten het hels grootse van deze tijd, en de gevolgen daarvan, zouden zijn gesloten ...

De indruk waar ik het hier over heb, hoe sterk en quasi algemeen ook, kan dus op geen objectieve gronden berusten. Hij is louter subjectief, al ondergaan hem velen. Hij is persoonlijk, al vindt ge hem zowel bij uw vrienden als in uzelf terug. En toch: een heersende stemming, een gevoel dus dat u buiten uzelf in gelijke gemoedsgolven brengt met een hele groep, een hele stad, is het niet te noemen. Een houding is het nog minder: het zou nogal vreemd zijn, niet waar, dat wij, na de eerste folterende maanden, na de trage angsten daarna van steeds gefnuikte hoop, en in de tegenwoordige omstandigheden die, al heerst de kalmte, toch weinig benijdenswaardig zijn - het zou nogal vreemd zijn, ons tegenover de oorlog een negerende houding, een struisvogel-“pose” aan te zien nemen, die, te verklaren misschien door een egoïstische zucht naar rust, ook daarin kinderachtig bedrieglijk zou moeten heten.

Neen, wat wij ondergaan, het is de, bij ieder verschillende, inwerking van een algemene toestand, het reageren van ieders temperament op iets dat blind en machtig is als een wet, die er is voor iedereen, waar niemand aan ontsnapt en waar wij zelfs niet aan denken met inzicht van, met uitzicht op rebellie. Het is een levensmodus, waar niemand buiten kan, al past er zich ieder op andere wijze aan toe. Het is een vorm geworden der zede, die, hoe vreemd, zo vanzelfsprekend is, dat niemand aan die vreemdheid denkt of ze zelfs maar schijnt op te merken, lengerhand en onbewust erin opgenomen, hem zelf verwerkend naar de eigen nood of mogelijkheid. - Gevolg van wat? Van vermoeidheid? Van gebrek aan rechtstreeks en persoonlijk belang? Hebben wij ons in onze bekrompenheid geschikt, zodat zij ons van lieverlede van de geweldige wereld heeft vervreemd? Of is het eenvoudig een terugkeer van ons natuurlijk individualisme, van onze weerbarstigheit tegen alles wat onze economie, onze aangenomen en met ons vergroeide gewoonten en eigenaardigheden, verstoord

en uiteengeschokt heeft? ... - Zeventien volle maanden zijn over Brussel heen gegaan, sedert het door de Duitsers bezet werd. Tegenover de bezetters heeft het, zonder dat het veel moeite schijnt gekost te hebben, zijn eigen wezen, met onverstoorbaar humeur, weten te behouden, en is voor die uiting van beminnelijke onafhankelijkheid beloofd geworden: er is niets te zeggen tegen het gedrag van wie door zijn gebrek aan uiterlijke wrok of besliste weerspanningheid het bewijs aflegt, dat hij zich door niets of niemand verknecht voelt. Ik heb er meer dan eens op gewezen dat dit geenszins gelden moet als een bravade; de Brusselaar is vrij bij nature, en er moet heel wat gebeuren voor hij zich in die vrijheid gekrenkt gevoelt. In Brussel is er dan ook niets ongelukkigs gebeurd; wij zijn van alle drama verschoond gebleven; met het gevolg dat de mindere man weldra niet inzag waarom hij zich de geneugten van de vrede langer onthouden zou ... - In meer intellectuele kringen is het natuurlijk anders toegegaan. Men dacht er over het gebeurende na; men dacht er misschien nog meer aan de toekomst. Tot men uiteindelijk in ging zien, dat veel van dat geredeneer toch nogal ijdel was, en aftrok van wat eens eigen levensdoel, of althans eigen levensbezigheid was. Wij leefden, in ons bekrompen wereldje, waar wij zo goed als niet buiten konden, in een schijn van vrede: het was natuurlijk, dat dit wereldje uiteindelijk voor ons de gehele wereld werd, en dat wij dan schijn van vrede aannamen voor de vrede zelf. Ik overdrijf hier een beetje, en men zal het mij verwijten; men zal mij echter niet kunnen verwijten, dat ik mij vergis, als ik beweere dat zulks de ondergrond is van de gemoedstoestand van velen ..., die het zichzelf niet willen bekennen, omdat ze zowaar menen, zich geheel aan het oorlogs idee verschuldigd te zijn: waan waarvan wij de nutteloosheid eindelijk moesten in gaan zien ...

- "Ik kan niet meer "weltgeschichtlich" denken", en: "het is of het de tijd ware, mijn zolder op te ruimen": ge kunt het vertalen door: "Ik

heb er behoefte aan tot mezelf, in mezelf terug te keren” ... Ik hoor er, die spreken van lafheid! Maar is het geen moed verspillen, te vechten tegen windmolens ... die er niet eens zijn? En dan zou het bij geval ook niet nuttig wezen, aan morgen te denken, en aan wat morgen van ons zal worden geëist, als onze soldaten hun plicht geheel gedaan hebben, en onze beurt zal gekomen zijn? En hebben wij dan niet van nu af aan al te doen wat ons daartoe voorbereiden kan? Hetgeen niet gaat zonder zelfoefening ...

3 februari.

Het valt als een onmiskenbaar feit en als een merkwaardige gebeurtenis op dat, onder al dezen die zich om de toekomst van het land bekommeren en beijveren, de werkzaamsten en de schrandersten de stormers en muiters blijken te zijn, die het geslacht van '90 tot het opzienbarende van deze tijd hebben gemaakt. Het zijn deze vroegere anarchisten, deze vernielers van elke gezetheid, deze iconoclasten van alle vooroordelen, deze negeerders van alle geloof, - die intussen een geslacht van de absoluutste eerlijkheid, zonder toegeving en zonder compromis uitmaakten; het zijn deze ridders van een waarheid die zij overal loochenden en nergens herkenden, deze opbouwers van idealen die zij stuk sloegen nog voor zij er de basis van gevestigd hadden, deze vullers van een Danaïdenvat waar zijzelf zorgvuldig alle tappen hadden uitgetrokken, - die men mag noemen, trouwens, de grondleggers van een moraal welke, waar ze alle leugen en alle lafheid buitensluit, misschien eerder bitter dan troostend, maar in haar strengheid schoon is; het zijn deze negatieve machtvoerders, die gisteren het woud der bijgelovigheden onveilig maakten, dewelke wij thans zien oprijzen als de steunpilaren der orde, als de stoere oprichters der orde van morgen. De rollen zijn omgekeerd: de vernielers worden stichters; de omwentelaars van voor twintig jaar gaan in het “comité du salut public” (hou mij de hinkende vergelijking ten goede), de rol van

versteviger spelen, en niet zonder aan te dikken waar op de noodzakelijkheid van tucht aangedrongen wordt.

Het heeft sommigen verwonderd, en zelfs onder hun vrienden. Het stond immers vast: wat het leven ook van hen aan toegeving en zelfs aan fiere onderworpenheid gevegd had, de meesten hadden zich buiten de gelegenheid gehouden, die van hun geest voor onafhankelijkheid te veel had gevegd. Was hun volstreekte negatie van vroeger, inzake politiek bijvoorbeeld, door de omstandigheden en noodzakelijkheid soms verzacht tot een opportunistische opinie, die niet altijd een diepe overtuiging betekende: zij hadden meestal hun recht van, hun lust in kritiek buiten de wetmakende, eigen inzicht imponerende lichamen weten te houden. In kunst bleven zij zich aangetrokken voelen door elke durf, door alle uiting van gezonde en overmoedige jeugd, terwijl zij al wat naar officiële erkenning rook verafschuwden. En wat hun in het leven oprecht en sterk voorkwam, het mocht regelrecht tegen hun opvattingen ingaan: zij wisten het te waarderen, en schatten het te hoger naar het nader kwam bij de uiterste grens van zijn mogelijkheid. Idealisten dus zonder verblinding, praktische mensen tevens die alle engheid verafschuwden, vrije mensen in een woord die voor alles de minste krenking haatten der vrijheid van anderen: zo stonden zij, in hun nog jonge mannenkracht, midden in een samenleving, die hen niet steeds waardig was. - Overdrijf ik weer? Dan is het uit liefde voor een levenstijd, dien ik het geluk had mee te maken, en waarvan de herinnering mij het duurste bezit, het krachtigste voedsel in ogenblikken van moedeloosheid is.

Dat nu deze weinig makke geesten, met hun onontwijkbare beginselen van vrijheid voor ieder, iets als stichters van een nieuwe maatschappelijke orde staan te worden, zij die van de oorlog hebben geleerd op welke grondslagen de samenleving dient herzien, ik vraag het u: waarom zouden zij niet? Immers, geven zij daar één van hun

principes voor prijs? - Er komt in het leven van ieder een tijd waarin hij beschikt over het eigen bestaan, waarin hij weet hoe hij het neerzetten zal in het algemene leven, zodat het, voor hem als voor de anderen, op zijn juiste plaats zal staan; een tijd waarop hij het zal verspillen dan wel bemeesteren, zo voor zichzelf als voor de medemensen; want die tijd is juist het scheidspunt tussen het voor zelfvorming noodzakelijk egoïsme en het geboden altruïsme van de gewapende. En nu heb ik het gevoel: de oorlog heeft aan deze generatie het ogenblik gewezen, dat ze over zichzelf beschikken en beslissen zal. Deze tijd van ontreddering nadat zoveel is ingestort dat wij nog een lang leven toedachten, deze tijd waarvan de puinen de eis van de geschikte opbouw stellen: hij is de duidelijke vingerwijziging voor wie het in zich hebben, nog iets anders dan beeldstormers te kunnen zijn. Nu hun land hun in de treurige, maar nuttige gelegenheid stelt, de eigen kracht aan iets anders dan aan keuring, laat staan aan negatie te meten, nu ligt het voor de hand dat zij aan hun leven zijn definitieve bestemming te geven hebben. Zij staan op het kiespunt: zullen zij kritisch toeschouwend blijven, of naar hun beste vermogens plaats nemen in de rij der metselaars? Het antwoord kan niet dubbelzinnig zijn.

Er is nog een standpunt, dat hun als het ware dwingt tot vestigend ingrijpen. Er is, dat, geplaatst voor het feit van de, in hoofdzaak zedelijke heropbouw, zoals het als onontkomelijke noodzakelijkheid voor ons ligt, dit feit te kunnen situeren in het vlak van onze idealen vanzelf meebrengt, dat de oplossing van het probleem in de lijn van onze idealen zal liggen. De oplossing immers van een vraagstuk hangt van de wijze af waarop men het formuleert. Willen wij dus dat de toekomst levert wat wij er ons als het beste van voorstellen, dan dienen wij onze formule te doen aanvaarden, en dat gaat natuurlijk niet als wij ons onthouden, en met schadefreude blijven toezien naar

de vergissing van anderen: onze hoofdbezigheid van voor de oorlog, maar die ons thans niet meer waardig was.

Ik bemerk dat ik aan het pleiten ben voor een zaak, die bij voorbaat gewonnen was. Daar kwam het trouwens voor mij niet op aan. Het ging alleen om de vaststelling van een geestelijk fenomeen, door de oorlog ontstaan en dat de toekomst de oorlog zal danken.

Als wij wel te verstaan aan zulke dankzegging zullen kunnen denken ...

5 februari.

Het is de tijd niet meer, tot spijt van wie lijden mocht aan de opgelegde ontberingen, - het is de tijd niet meer, dat wij kunnen vragen: wat heb ik dan wel aan het leven?

Veel eerder moest men zichzelf vragen: wat heeft het leven aan mij? Met andere woorden: op wat ontvang ik het leven; wat kan ik het ten verbruike als ten voorbeeld bieden?

Ik ken niets zo verschrikkelijks tegenwoordig als de mensen die perse willen genieten, - zelfs de ijdelheid dat zij zich nuttig wanen ...